

Voisé, Waldemar

"Galilée. Aspects de sa vie et de son oeuvre", Paris 1968 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/3, 688-689

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i ogólnoeuropejskiej kopernikanistyki. Bardzo dobrze się stało, że autor zilustrował swe wywody obfitym materiałem pogładowym; reprodukowane diagramy, dawne ryciny, fotografie obiektów architektonicznych, plany sytuacyjne przybliżają czytelnikowi to, o czym mowa jest w książce. *Aneks* wedle *Tychonis Brahe Dani Opera omnia* (t. 10, Hauniae 1923) zawiera w oryginalnym łacińskim tekście diariusz Eliaza Cimbera, tudzież wykaz ogółu znanych obserwacji astronomicznych Mikołaja Kopernika.

Słowa uznania należą się także Stowarzyszeniu Społeczno-Kulturalnemu „Pojezierze” za staranną szatę typograficzną książki i jej miłą dla oka obwolutę.

Andrzej Kempfi

Galilée. Aspects de sa vie et de son oeuvre. Presses Universitaires de France, Paris 1968, ss. VIII + 384.

Obchodzona w 1964 r. czterechsetna rocznica urodzin Galileusza (1564—1642) wiązała się nie tylko z falą uroczystości w wielu krajach, głównie w ojczyźnie tego uczonego, ale także spowodowała ukazanie się licznych publikacji. W przedmowie do prezentowanego tu wydawnictwa — które ukazało się w serii publikacji Centre International de Synthèse — Suzanne Delorme przedstawia czytelnikom tom, dedykowany zmarłemu niedawno Aleksandrowi Koyrému. Dwunastu autorów ogłasza w tym tomie szereg rozpraw i artykułów dotyczących wszystkich niemal dzieł Galileusza; są to: M. Clavelin, P. Costabel, B. Dame, D. Dubarle, M. Grmek, S. Moscovici, E. Namer, D. Nedelkovitch, P. Piveteau, V. Ronchi, F. Russo i R. Taton.

Tom poprzedzony jest dokładnym wykazem chronologicznym twórczości Galileusza, a kończy go bibliografia fundamentalnej literatury o Galileuszu oraz ułatwiająca orientację w obfitym materiale indeksy: rzeczowy i osobowy. Pięknie wydana książkę zdobią też dwie ilustracje przedstawiające Galileusza.

Dwie przede wszystkim kwestie skoncentrowały na sobie uwagę autorów, niezależnie od głównego tematu artykułów: recepcja kopernikanizmu i kształtowanie się nowożytnej metody matematyczno-przyrodniczej. Obok interpretacji różnych aspektów kopernikanizmu, znajdujemy w książce ważny tekst źródłowy: obszerny list Galileusza do ks. Krystyny Lotaryńskiej z 1615 r. Problemy metodologiczne porusza niemal każdy autor, na czoło wysuwa się natomiast zagadnienie stosunku elementów empirycznych i racjonalistycznych w systemie galilejańskim.

Galileusz mianowicie sfinalizował wcześniejszy etap rozwojowy wymienionego zagadnienia, kładąc nacisk na to, że samo tylko nagromadzenie wielu doświadczeń (*experimentorum multorum coacervatio*) nie zasługuje jeszcze na miano nauki, i że tylko powiązanie doświadczalnej obserwacji z prawidłowym rozumowaniem tworzy podstawę badania prawdziwie naukowego. Tendencja ta znana była od dawna i występowała już wyraźnie od schyłku XIII w., a potem głosił ją Ockham i jego zwolennicy. Nie licząc mała znanych ogółowi dzieł Leonarda, dopiero jednak Galileusz dał przykład powiązania elementów racjonalistycznych i empirycznych w badaniu naukowym¹.

Toteż wydaje się, że tom zyskałby znacznie na wartości, gdyby znalazł się autor mogący ukazać wpływ Galileusza na nauki humanistyczne. Wiadomo, że wielkim admiratorem jego był „ojciec prawa narodów”, Grocjusz², który jeszcze za życia

¹ Por. o stosunku Aleksandra Koyrégo do tego aspektu twórczości Galileusza w omówieniu *Études d'histoire de la pensée scientifique* Koyrégo w niniejszym numerze, ss. 669—670.

² Zob. np.: Waldemar Voisé, *Grocjusz, uczeń Galileusza*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 3/1965, s. 295.

astronoma wysłał do niego hołdowniczy list. Ale właściwie przez cały XVII w. liczni autorzy poważnych dzieł z zakresu nauk społecznych, starając się rozumować *sicut mathematici*, mieli przed oczyma stale wzór Galileusza (obiok późniejszego wzoru Newtona).

Lektura książki zbiorowej o życiu i twórczości Galileusza potwierdza w pełni wrażenia, odniesione podczas licznych imprez naukowych związanych z jubileuszem 1964 r.³: że mianowicie najbardziej ciekawe opracowania związane są z zagadnieniami z pogranicza historii i filozofii nauki. Rzecz interesująca, że punktem wyjścia tego rodzaju refleksji jest często słynny proces Galileusza, wiążący się głównie właśnie z recepcją kopernikanizmu. Na tym tle większość autorów rozważa ogólne zagadnienia metodologiczne, dotyczące obu wielkich systemów (Ptolemeusza i Kopernika), problemy twórczości naukowej, warsztatu uczonego, interpretacji i recepcji dzieł naukowych itp.

Waldemar Voisé

Jerzy Gomoliszewski, *Złudzenia perspektywiczne w architekturze zabytkowej*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe — Oddział w Krakowie, Kraków 1966, ss. 27, ilustr. 14.

Tomik szósty w serii *Nauka dla wszystkich*¹, która pomyślana jest przez Oddział Polskiej Akademii Nauk w Krakowie jako narzędzie upowszechniania i popularyzacji nauki w najszerszym kręgu społeczeństwa, poświęcony został *Złudzeniom perspektywicznym w architekturze zabytkowej*. Prof. J. Gomoliszewski w sposób przejrzysty i przystępny omówił tu wyniki swych długoletnich badań nad korektami optycznymi stosowanymi w budownictwie monumentalnym Krakowa.

Wstępem do podstawowej części pracy jest omówienie korekt stosowanych w architekturze starożytnej Grecji. Następnie czytelnik zaznajamia się z opisem korekt architektonicznych Krakowa i ogólną charakterystyką korekt stosowanych w okresie baroku oraz znajduje rozdziały omawiające korekty perspektywiczne, przeciwperspektywiczne, korekty równowagi kompozycyjnej i oświetleniowe. Zapoznając czytelnika ze zjawiskiem mało znanym, książka uświadamia go, jaki wpływ ma stosowanie owych niedostrzegalnych dla laika, a umyślnie wprowadzanych, deformacji na architektoniczny wyraz budowli.

Może skromne rozmiary publikacji, narzucone zasadami serii, w której została ona wydana, powodują, że czytelnikowi brakuje odpowiedzi na pytania: dlaczego tak późno zbadano tajniki kunsztu budownictwa barokowego? w jaki sposób uchwycono te niedostrzegalne dla obserwatora deformacje?

Byłoby więc chyba korzystne, gdyby autor wspomniał o przeprowadzonej w swoim czasie inwentaryzacji zabytków Krakowa, gdyby choć w skrócie omówił swoje prace geodezyjne.

Interesujące jest też pytanie, dlaczego stosowanie metod inwentaryzacji geodezyjnej, a nie np. architektonicznej, daje w tym względzie tak ciekawe wyniki. Byłoby zaś fascynujące dla czytelnika odtwarzanie koncepcji Tylmana, gdyby mu podano metodę tego odtwarzania, a nie tylko informację o wynikach badań.

Czytelnik, dla którego przeznaczono serię *Nauka dla wszystkich*, zapewne nie

³ Por. tamże, s. 325, *Włoskie imprezy Roku Galileusza. Refleksje obserwatora* — autora niniejszej notatki.

¹ Seria ta redagowana jest przez komitet, którego przewodniczącym jest prof. W. Szafer.